

Katarzyna Anna Nawrot

Univerzitet za ekonomiju i poslovanje u Poznaniu

Međunarodni odnosi i saradnja između Poljske i Kine u kontekstu „Novog puta svile” i Srednje i Istočne Evrope

Sažetak

Rad se bavi analizom bilateralnih odnosa NR Kine i Republike Poljske, u kontekstu multilateralne inicijative „16+1“. Nakon kraćeg osvrta na istorijat međudržavnih odnosa, autor rada se fokusira na trenutnu saradnju Kine i Poljske, posebnu pažnju posvećujući njenoj regionalnoj dimenziji. U radu se naglašava značaj koji po dalje unapređenje kinesko-poljskih odnosa ima bilateralna i multilateralna saradnja Kine i država Srednje i Istočne Evrope. Centralni deo rada posvećen je institucionalnim mehanizmima saradnje, sa posebnim akcentom na trgovinu i investicije, kao i izazovima sa kojima se saradnja Kine i Poljske suočava. U završnom delu rada autor daje svoje preporuke za dalje razvijanje bilateralne saradnje i njeno podizanje na viši nivo.

Ključne reči:

Inicijativa 16+1, NR Kina, Republika Poljska, Srednja Evropa, Istočna Evropa, bilateralna saradnja, multilateralna saradnja, trgovina, investicija, institucionalni mehanizmi

I. UVOD

Ovaj rad opisuje međunarodne odnose i saradnju između Poljske i Kine u kontekstu „Novog puta svile” – NPS¹ (New Silk Road – NSR), ali istovremeno imajući u vidu širu sliku Srednje i Istočne Evrope (SIE) i dijaloga zemalja regiona sa Kinom u okviru „Inicijative 16+1”. Ono počinje sa istorijskim kontekstom, a potom sledi sadašnje stanje odnosa između Poljske i Kine. Zatim, obrađuje se uloga Srednje i Istočne Evrope u saradnji sa Kinom. Potom dalje razmatra institucionalne mehanizme bilateralnih i multilateralnih odnosa koji predstavljaju ključni okvir unutar koga se odvija saradnja, i akcenat stavlja na trgovinu, tokove investicija i druge oblike institucionalnog dijaloga i saradnje. U nastavku se obrađuju izazovi kojima je izložena saradnja između Poljske i Kine u širem kontekstu Srednje i Istočne Evrope (SIE). Rad završava preporukama za poboljšanje odnosa i proširenje saradnje sa Kinom kako bi je podigli na viši nivo.

U narednim poglavljima korišćene su kvalitativne metode i deskriptivna statistika. Ovo istraživanje obuhvata tokove trgovine i kapitala, posebno u obliku direktne strane investicije i odnosi se na bilateralne odnose između Poljske i Kine. U mnogim svojim delovima, analiza je proširena na zemlje Srednje i Istočne Evrope (SIE) ili čak, i šire, na Evropsku uniju (EU). Vremenski period obuhvata razdoblje od 1995. do 2017. kada je to moguće, a daju se i predviđanja za period do 2030.

II. ISTORIJSKI KONTEKST I SADAŠNJE TENDENCIJE U RAZVOJU ODNOSA IZMEĐU POLJSKE I KINE

Poljska i Kina imaju dugu istoriju međusobnih odnosa. Kina je priznala Poljsku kao nezavisnu zemlju 1920, posle Prvog svetskog rata. U to vreme, međutim, izgradnja bilateralnih odnosa nije bila prioritet ni Poljske ni Kine zbog neophodnosti da se zemlja izgradi, kada govorimo o Poljskoj, i zbog unutrašnjih pitanja, u slučaju Kine. S druge strane, Poljska je bila jedna od prvih zemalja koja je priznala Narodnu Republiku Kinu (NRK), a potom je

¹ Obnavljanje „Novog puta svile”, koje je prvi najavio kineski predsednik Si Đinping u Astani, Kazahstan (2013), razvilo se u koncept „Jedan pojas, jedan put” („One Belt, One Road” – OBOR), kako ga je nazvala kineska vlada 2014, i kasnije u Inicijativu „Pojas i put” („Belt and Road Initiative” – BRI), kako se danas naziva. Autor ovog poglavlja dosledno koristi termin „Novi put svile” kako bi se izbegle nedoumice, a da u isto vreme pokrije sve elemente ovog koncepta.

došlo i do uspostavljanja diplomatskih odnosa između dve zemlje 7. oktobra 1949, samo šest dana pošto je Mao Ce Tung proglasio NRK 1. oktobra 1949. Od tada su ovi odnosi imali svoje uspone i padove, uglavnom kao posledica političke klime na obe strane. U novije doba, bilateralni odnosi se zasnivaju i regulisani su različitim međudržavnim saopštenjima i sporazumima uključujući:

- Sporazum o izbegavanju duplog oporezivanja (1988),
- Sporazum o podršci i zaštiti zajedničkih investicija (1988),
- Sporazum o ekonomskoj saradnji (2004),
- Zajedničko saopštenje o strateškom partnerstvu (2011),
- Zajedničko saopštenje o sveobuhvatnom strateškom partnerstvu (2016).

Odnosi između Poljske i Kine prešli su na novi nivo nakon što je uspostavljen dijalog između Kine i zemalja Srednje i Istočne Evrope. Do tog unapređenja odnosa došlo je tokom Ekonomskog foruma Kina–Srednja Evropa–Poljska, koji je održan u Varšavi 26. aprila 2012. i kome su prisustvovali kineski premijer Ven Điabao i šefovi država regiona, što ćemo dalje razmatrati u narednom poglavlju.

III. SARADNJA SREDNJE I ISTOČNE EVROPE SA KINOM

Odnosi između Evrope i Kine pretrpeli su određeni uticaj nakon raspada komunizma, koji je obeležen padom Berlinskog zida 1989, potom ujedinjenjem Istočne i Zapadne Nemačke, ekonomskom transformacijom zemalja Srednje i Istočne Evrope u tržišne ekonomije i, na kraju, ali ne i najmanje važno, proširenjem Evropske unije. Politički i ekonomski odnosi zemalja SIE sa Kinom nisu imali prioritet u njihovim spoljnim politikama. Zemlje su se uglavnom usredsredile na restrukturisanje svoje privrede, prilagođavanje novom političkom sistemu i na utvrđivanje svog položaja u Evropi koja se transformisala. Stoga, tekući ekonomski odnosi još uvek ne odražavaju potencijal kineskih tržišta i ne koriste sve mogućnosti koje nude privrede zemalja Srednje i Istočne Evrope (Nawrot 2013).

Značajan napredak u zajedničkim odnosima između Kine i zemalja Srednje i Istočne Evrope postignut je tokom Ekonomskog foruma Kina–Srednja Evropa–Poljska, koji je održan u Varšavi 26. aprila 2012. Tokom tog Forumu kineski premijer Ven Điabao je izneo dvanaest predloga za unapređenje saradnje sa 16 zemalja iz regiona, a to su Albanija, Bosna i Hercegovina, Bugarska, Hrvatska, Republika Češka, Estonija, Mađarska, Letonija, Litvanija, Makedonija, Crna Gora, Poljska, Srbija, Slovačka i Slovenija.

Uspostavljanje zajedničkog Sekretarijata bio je prioritet pošto je ova platforma služila da olakša sprovođenje predloga. Zvanično uspostavljanje Sekretarijata za saradnju sa zemljama Srednje i Istočne Evrope usledilo je u septembru iste godine u Peking, i to od strane kineskog Ministarstva spoljnih poslova (Nawrot 2015).

Među dvanaest predloga, kineska vlada je predložila i kreditnu liniju od 10.000.000.000 dolara za zemlje Srednje i Istočne Evrope, sa ciljem ojačavanja bilateralnog poslovanja i trgovine pružanjem pomoći zajedničkim projektima, i to uglavnom u oblasti infrastrukture, novih tehnologija i zelene energije. Porast u trgovini na 100.000.000.000 sa zemljama regiona očekivao se do 2015. Saradnja je dalje promovisana u oblasti nauke, obrazovanja, kulture i turizma.

Smatralo se da su preduzete inicijative dobar znak jačanja saradnje između Kine i zemalja Srednje i Istočne Evrope, gde je Poljska predstavljala najveće tržište u regionu. Kineske vođe su naglasile nekoliko puta da konsolidacija saradnje između Kine i zemalja Srednje i Istočne Evrope predstavlja značajnu komponentu poboljšanja kinesko-evropske saradnje, koja bi trebalo da pomogne Kini i Evropi da zajedničkim naporima prevaziđu izazove i podignu sveobuhvatno strateško partnerstvo na viši nivo.

Osim toga, smatralo se da bliža saradnja između Kine i zemalja Srednje i Istočne Evrope predstavlja priliku da se uravnoteži trgovinska razmena sa Kinom, jer je kineski izvoz bio dominantan u svim zemljama regiona. To znači da je u svim slučajevima postojala značajna asimetrija u bilateralnoj trgovinskoj razmeni.

Potreba da se ojača zajedničko poverenje i razumevanje između Evrope i Kine bila je posebno snažna i očigledna u zemljama Srednje i Istočne Evrope. Komunikacija između Kine i Evrope se tokom decenija znatno poboljšala kroz direktne kontakte među ljudima, kroz protok turista i kroz trgovinu i prekogranične investicije, što je doprinelo boljem razumevanju između Evrope i Kine. Sve ovo predstavlja značajno postignuće za Kinu i evropske zemlje. Međutim, moramo da istaknemo još uvek postojeću asimetriju u protoku informacija i znanja između Evrope i Kine. Stoga, neophodno je smanjiti postojeći jaz na mnogim nivoima, i to od najnižeg nivoa – pa do nivoa vlasti.

Zemlje Srednje i Istočne Evrope su deo tržišta Evropske unije. Zato politika prema Kini mora da bude u skladu sa politikom Evropske unije. U zemljama Srednje i Istočne Evrope gajili su velike nade i očekivanja od jačanja veza sa Kinom od samog početka inicijative „Novi put svile” i čini se da su te nade porasle značajno tokom prethodnih godina. Moramo, ipak, da naglasimo da je početni optimizam među ovim zemljama znatno opao i zamenio ga je skepticizam i izvesna uzdržanost, što je posledica neispunjenih očekivanja

u pogledu ekonomskih rezultata tokom prethodnih pet godina saradnje. U interesu je svih strana da političke deklaracije koje iniciraju kineski lideri i lideri zemalja SIE prerastu u stvarnu ekonomiju.

IV. INSTITUCIONALNI MEHANIZMI ODNOSA SA KINOM

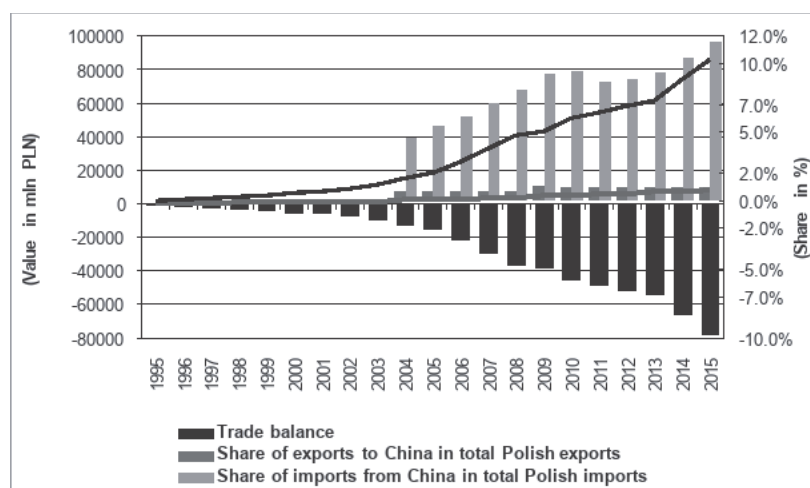
Institucionalni okvir odnosa sa Kinom sastoji se od različitih mehanizama bilateralne i multilateralne prirode, uključujući trgovinu, protok kapitala, sastanke na najvišem nivou, druge mehanizme ekonomske saradnje i konsultacija, Azijsku banku za infrastrukturu i investicije (Asian Infrastructure and Investment Bank – AIIB), Agencije za informisanje i strane investicije (Information and Foreign Investment Agencies), sastanke i konferencije predstavnika industrije, sajmove, partnerstva lokalnih vlasti, specijalne ekonomske zone i ostalo. Naredni deo će istražiti prvenstveno trgovinske i investicione šeme, a potom će uključiti i diskusiju o drugim mogućim pravcima, dimenzijama i oblastima saradnje sa Kinom.

4.1. Šema trgovine između Poljske i Kine iz evropske perspektive

Trgovina je najvažniji oblik saradnje između Kine i Poljske. Što se tiče Poljske, 2014. godine je trgovinska razmena sa Kinom, prema Poljskoj centralnoj kancelariji za statistiku (Polish Central Statistical Office), prešla 80.500.000.000 PLN, u poređenju sa 1.200.000.000 USD tokom sredine devedesetih (GUS 2016). I izvoz i uvoz su postepeno rasli tokom poslednje dve decenije. Između 2004. i 2014. izvoz iz Poljske u Kinu bio je više nego trostruko veći, a uvoz iz Kine se povećao gotovo petostruko (Slika 1). Međutim, značajna asimetrija u trgovinskoj razmeni se ne može zanemariti jer poljski izvoz u Kinu čini samo oko 10% njenog uvoza iz Kine, i sa ovom asimetrijom, koja ima tendenciju rasta, suočeni smo već godinama. Kada je reč o 2015. godini, udeo kineskog uvoza u ukupnom uvozu Poljske prevazilazi 11%, a deo izvoza u Kinu u okviru ukupnog izvoza Poljske ostaje na 1% (ibidem). Shodno tome, uloga Kine među poljskim trgovinskim partnerima sve više dobija na značaju. Kina je sada najvažniji trgovinski partner Poljske u Istočnoj Aziji – što se procenjuje vrednošću bilateralne trgovine i vrednošću poljskog uvoza. Kina je, takođe, na drugom mestu među partnerima iz kojih Poljska uvozi – posle Nemačke. Ovo sasvim jasno znači da je Kina partner od strateškog značaja za uvoz. Na osnovu predviđanja spoljne trgovine

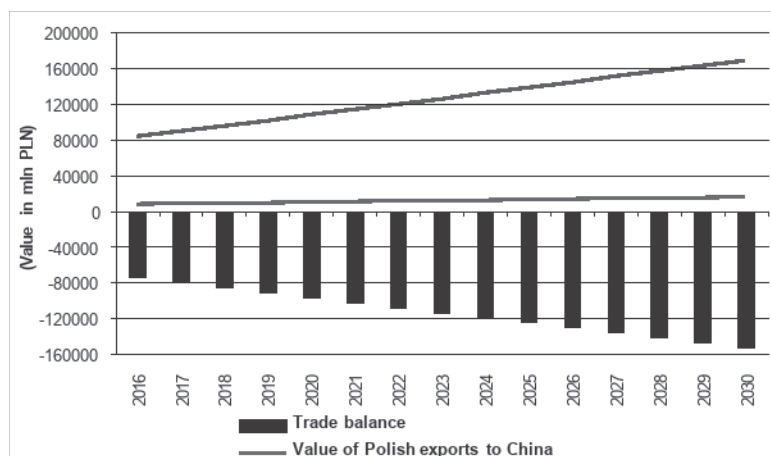
između Poljske i Kine za period 2016–2030, očekuje se da će i izvoz i uvoz da porastu i da će se ova asimetrija u trgovini još više produbiti (Slika 2).

Slika 1. *Spoljnotrgovinska razmena između Poljske i Kine u periodu 1995–2015. (u milionima PLN)*

Izvor: Elaborat autora zasnovan na podacima Poljske kancelarije za statistiku

Slika 2. *Spoljnotrgovinska razmena između Poljske i Kine u periodu 2016–2030. (u milionima PLN)*

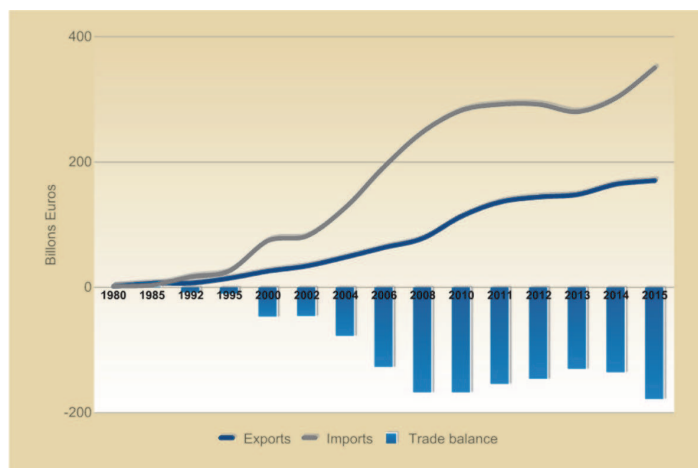

Izvor: Elaborat autora na osnovu podataka Poljske kancelarije za statistiku

Prema statistici Evropske unije, spoljnotrgovinska razmena između Poljske i Kine premašila je 14.900.000.000 evra u 2015. godini, što je bilo nešto niže od podataka poljskog izvora. Izvoz je procenjen na oko 1.820.000.000 evra, a uvoz na oko 13.100.000.000 evra. Trgovinska dinamika je posebno bila visoka posle 2004, i u 2007. je iznosila oko 40% u poređenju sa prethodnom godinom. Najviši i najniži momenti trgovinske razmene su rezultat, između ostalog, i zabrane uvoza svinjetine iz Poljske, koju je Kina uvela 2014. godine (Eurostat 2016).

Poređenja radi, bilateralna trgovinska razmena između Evropske unije i Kine porasla je sa 15.900.000.000 evra u 1990. na 72.200.000.000 evra u 1999. godini, i dostigla je 520.800.000.000 evra 2015. godine (Eurostat 2016). Odmah nakon uvođenja reformi u Kini 1978, 1979. godine je ukupan trgovinski obim bio procenjen na skromnih 3.400.000.000 evra (Eurostat 2016). Impresivni rast trgovinske razmene tokom narednih godina pozicionirao je EU kao najvažnijeg trgovinskog partnera Kine i Kinu kao zemlju sa najvećim izvozom u EU i kao drugog najvažnijeg trgovinskog partnera posle SAD. Izvoz EU u Kinu 2011. godine povećao se za 20,3% na 136.200.000.000 evra i kineski izvoz u EU je dostigao 292.100.000.000 evra, što čini 8,9% udela u ukupnom izvozu EU i 17,3% udela u ukupnom uvozu EU (Slika 3).

Slika 3. Međunarodni trgovinski trendovi EU sa Kinom u periodu 1980–2015. godine (milijarde evra)

Objašnjenje: 1980. godina pokriva trgovinu za EU-9; 1985. godina za EU-10; 1992. godina za EU-12; 1995–2002. za EU-15; 2004–2006. za EU-25; od 2008. za EU-27.

Izvor: Zasnovano na podacima Eurostata 2016; Eurostata 2012; Eurostata 2011

Vrednost izvoza i uvoza je dalje rasla tokom narednih godina, da bi 2015. godine dostigla vrednost 170.400.000.000 i 350.400.000.000 evra. Postojeća asimetrija u trgovinskoj razmeni, koja je jasno uočljiva na Slici 3, dalje se povećala za 31% u poređenju sa 2014. godinom i trgovinski deficit EU sa Kinom je procenjen na 179.900.000.000 evra u 2015. godini (Eurostat 2016). Detaljni podaci o međunarodnim trgovinskim trendovima EU sa Kinom tokom prethodne tri decenije predstavljeni su na Slici 3, i pokazuju dramatičan porast i izvoza i uvoza i otkrivaju značajan porast trgovinskog deficita, posebno u prethodnih deset godina. U skladu s tim, 2015. godine je poljski izvoz u Kinu iznosio 1,06% od ukupnog izvoza EU u Kinu, a poljski uvoz iz Kine 3,7% od ukupnog uvoza EU iz Kine.

Među zemljama Srednje i Istočne Evrope Poljska ostaje najvažniji trgovinski partner Kine, a potom slede Češka Republika i Mađarska (Tabela 1).

Tabela 1. Spoljnotrgovinska razmena između Kine i određenih zemalja Srednje i Istočne Evrope (u milionima evra)

Zemlja	Izvoz	Uvoz	Ukupan trgovinski promet	Trgovinski balans
1. Poljska	1819,3	13083,4	14902,7	-11264,1
2. Češka Republika	1671,5	10528,3	12199,8	-88568,8
3. Mađarska	1262,4	5150,1	6412,5	-3887,7
4. Slovačka	1019,9	2720,2	3740,1	-1700,3
5. Rumunija	525,1	2887,4	3412,5	-2362,3
6. Slovenija	294,0	1458,8	1752,8	-1164,8
7. Bugarska	550,7	966,4	1517,1	-415,7
8. Litvanija	102,4	725,3	827,7	-622,9
9. Estonija	135,7	625,2	760,9	-489,5
10. Hrvatska	70,1	524,7	594,8	-454,6
11. Letonija	108,4	416,5	524,9	-308,1

Izvor: Elaborat autora na osnovu podataka Eurostata

Kada govorimo o strukturi trgovinske razmene, glavni poljski izvoz u Kinu uključuje osnovne metale i njihove proizvode (uglavnom bakar i njegove

proizvode) i mašineriju i mašinske uređaje, električne i elektrotehničke uređaje. U 2015. godini oni su činili 38,5% i 25,1% ukupnog poljskog izvoza u Kinu. Drugi važni izvozni proizvodi Poljske u Kinu uključuju plastiku, gumu i njihove proizvode (7,07%), druge različite industrijske proizvode (6,64%) i proizvode hemijske industrije (15,4%) – uporedi Tabelu 2. Glavni proizvodi poljskog izvoza u Kinu su: bakar, nameštaj, čokoladni proizvodi, delovi za automobile i dodatna oprema, telefonski aparati, električni preki-dači, sintetska guma, gasne turbine, hemikalije i kablovi (Tabela 2).

Tabela 2. Spoljnotrgovinska razmena između Poljske i Kine po grupama proizvoda, 2015. godina (u milionima evra)

Grupa proizvoda	Izvoz (u milionima evra)	Uvoz (u milionima evra)	Izvoz (u %)	Uvoz (u %)
Ukupno	1819,7	20483,3	100	100
I – Životinje; životinjski proizvodi	68,2	152,1	3,75	0,74
II – Povrtarski proizvodi	8,1	94,9	0,45	0,46
III – Masti i ulja	0,03	1,9	0,00	0,01
IV – Pripremljena hrana	50,9	67,2	2,80	0,33
V – Mineralni proizvodi	22,6	57,7	1,24	0,28
VI – Proizvodi hemijske industrije	93,6	571,1	5,14	2,79
VII – Plastika i guma i njihovi proizvodi	128,6	591,8	7,07	2,89
VIII – Sirova koža i njeni proizvodi	5,5	285,9	0,30	1,40
IX – Drvo i proizvodi od drveta	9,4	78,9	0,52	0,39
X – Pulpa od drveta, papir, papirne table i njihovi proizvodi	11,2	105,9	0,62	0,52
XI – Tekstil i tekstilni proizvodi	11,2	2247,8	0,62	10,97
XII – Obuća, oprema za glavu, etc.	0,9	624,9	0,05	3,05

XIII – Proizvodi od kamena, keramički proizvodi, staklo	25,6	267,0	1,41	1,30
XIV – Biseri, drago kamenje i metali, i njihovi proizvodi	0,6	69,6	0,03	0,34
XV – Osnovni metali i njihovi proizvodi	699,7	1276,6	38,45	6,23
XVI – Mašinerija i mašinska oprema, električni i elektrotehnički uređaji	456,7	11251,9	25,10	54,93
XVII – Transportna oprema	70,3	451,8	3,86	2,21
XVIII – Optički aparati i aparati za snimanje, merenje i proveravanje	35,5	578,6	1,95	2,82
XIX – Naoružanje i municija	-	9,2	-	0,04
XX – Raznovrsni industrijski proizvodi	120,8	1697,4	6,64	8,29
XXI – Umetnička dela, kolekcionarski komadi i antikviteti	0,5	0,8	0,03	0,00

Izvor: Proračuni autora na osnovu podataka Poljske centralne kancelarije za statistiku

U okviru uvoza iz Kine dominantno mesto zauzimaju mašinerija i mašinska oprema, elektro i elektrotehnička oprema, koji su činili oko 55% uvoza iz Kine u 2015. Vrednost mašinerije i mašinske opreme dostigla je 11.300.000.000 evra. Iz Kine se takođe uvozi i tekstil i tekstilni proizvodi (10,97%), različiti industrijski proizvodi (8,29%) i osnovni metali i njihovi proizvodi (6,23%) – Tabela 2. Glavni proizvodi koji se uvoze iz Kine su i telefoni i televizori, kompjuteri i njihovi rezervni delovi, igračke, transformatori, lampe i držači lampi, cipele, rezervni delovi za mašine za štampanje, koferi i torbe, rezervni delovi za kola. Struktura izvoza se tokom godina malo popravila kako se povećavao udeo visokoobrađenih proizvoda (GUS 2016).

4.2. Razmena investicija između Poljske i Kine

Protok kapitala između Poljske i Kine, kao i saradnja u oblasti investicija, nauke i tehnologije bila je poprilično ograničena i nije odražavala postojeći potencijal na obe strane. Protok i vrednost kineskih direktnih stranih investicija u Poljskoj i poljskih direktnih investicija u Kinu su zanemarljivi.

Vrednost kineskih stranih direktnih investicija u Poljskoj je u 2014. iznosila 91.600.000 dolara, što je činilo 0,77% ukupnih stranih direktnih investicija u Poljskoj. Strane direktne investicije Poljske u Kini su u toku iste godine bile čak i niže, i pale su na 0,04% poljskog ukupnog ulaganja u inostranstvu (NBP 2016). To znači da su poljske kompanije vrlo malo investirale u Kini.

Trebalo bi ukazati da je tokom prethodnih godina priliv kapitala iz Kine i Hong Konga u značajnom porastu, što ova tržišta stavlja na samo čelo grupe partnera iz Istočne i Južne Azije. Osim Kine, uspostavljena je saradnja u oblasti investicija sa zemljama ASEAN-5 (Asocijacija zemalja Jugoistočne Azije), tj. Filipinima, Indonezijom, Malezijom, Tajlandom i Singapurom, kao i sa Japanom, Južnom Korejom i Indijom. Posebno važno mesto među inostranim investitorima iz Istočne Azije zauzima Južna Koreja sa značajnim investicijama kompanija Daewoo, LG Electronics i Samsung Electronics. Osim toga, na početku XXI veka, interesovanje investitora iz Japana je poraslo. Stoga, Japan zauzima visoko mesto na listi investitora u regionu (Nawrot 2012a). Tokom poslednje dve godine, došlo je do pada priliva investicija u Poljsku, kao i do povlačenja kapitala i dezinvestiranja. Glavni investitori u Poljskoj ostaju razvijene zemlje – SAD, zemlje EU, uglavnom Nemačka, Luksemburg, Italija i Ujedinjeno Kraljevstvo. Relativno mali protok kapitala između Poljske i Kine se može povezati sa nedostatkom promotivnih aktivnosti, i, shodno tome, lošim poznavanjem kineskih investitora poljskog tržišta, ali, takođe, i poljskih investitora kineskog tržišta. Što se tiče poljskih trgovaca, nedostatak kapitala za investiranje je još jedan problem koji treba pomenuti.

Prema Poljskoj centralnoj kancelariji za statistiku, na kraju 2013. godine u Poljskoj je bilo registrovano 826 kompanija sa kineskim kapitalom. Među njima, 14 kompanija je imalo više od 1.000.000 američkih dolara registrovanog stranog kapitala, a većina njih – 706 – je zapošljavala manje od 10 ljudi (GUS 2016).

Kineski investitori u Poljskoj u periodu 2007–2015. bili su uglavnom angažovani u proizvodnji – elektronika, mašinska industrija, plastika, industrija IKT i distribucija roba (velikoprodaja i maloprodaja). Dve kineske banke su otvorile svoje ogranke tokom 2012. godine u Poljskoj – Banka Kine (Bank of China) i Komercijalna banka Kine (Commercial Bank of China). Poljske kompanije koje su investirale u Kini su Selenia, Bioton, Rafako, Kopex, Fasing. Među najinteresantnijim oblastima industrije su rudarstvo, mašinska industrija, medicina, građevinarstvo, hemijski materijali, tekstilna industrija, prehrambena proizvodnja i prodaja.

Među zemljama Srednje i Istočne Evrope ukupna količina kineskih stranih direktnih investicija je najveća u Mađarskoj i u 2014. godini iznosila je preko 556.000.000 američkih dolara. To je bilo duplo veća cifra u odnosu

na Češku Republiku, Rumuniju, Bugarsku – koje su, inače, glavne zemlje u kojima Kina direktno investira, odmah posle Poljske. Ukupne direktne strane investicije Kine u Poljskoj procenjene su na oko 329.000.000 američkih dolara (Nawrot 2018). Predviđanja ukazuju na opstanak ove tendencije i u godinama koje dolaze.

U zemljama Srednje i Istočne Evrope, uključujući Poljsku, kineske investicije su uglavnom bile usmerene na infrastrukturu, industriju i sirovine. Iako industrija ostaje glavni sektor stranih investicija u zemljama Srednje i Istočne Evrope, trebalo bi očekivati i rast interesovanja za sektor usluga.

Kao što su izjavile kineske vođe, biće podržani zajednički projekti ne samo u infrastrukturu, već i u oblasti novih tehnologija i obnovljivih izvora energije. Ovo potvrđuje njihovu želju i mogućnosti saradnje u visokotehno-loškom sektoru. Mi, stoga, možemo da očekujemo nove zajedničke naučno-istraživačke projekte i pojačanu turističku i kulturnu razmenu i međusobni dijalog, što bi trebalo da ojača saradnju, posebno u oblasti poslovanja i trgovine.

V. NOVI POTENCIJALNI PRAVCI, DIMENZIJE I OBLASTI SARADNJE

Pet godina nakon obnavljanja „Put svile” i pošto je kineski predsednik Si Đinping u Astani, Kazahstan (2013), objavio „Novi put svile”, svetska ekonomija izgleda značajno drugačije, a takođe i sama Kina, kao i zemlje Srednje i Istočne Evrope. Svet prolazi kroz ogromne promene koje se sve više ubrzavaju. Nova tržišta dobijaju sve veći značaj integrisanjem u postojeći sistem svetske ekonomije. Stare sile, među kojima SAD ima vodeću ulogu, redefinišu svoju ulogu i zauzimaju nove pozicije u postojećem svetskom poretku. Novi nedržavni činioci su se pojavili i dobijaju sve veći značaj, uključujući i civilno društvo, gradove i megagrade. Štaviše, sve veća međuzavisnost tržišta zahteva zajedničku i sveobuhvatnu reakciju i odgovornost za globalna pitanja, uključujući životnu sredinu, klimatske promene, nejednakost, bezbednost, rešavanje postojećih konflikata i sprečavanje potencijalnih.

Stoga, u raspravi o mogućim novim pravcima praktične saradnje između Kine, Poljske i zemalja Srednje i Istočne Evrope čini se da su dva pitanja od izuzetnog značaja, naime²: (i) saradnja sa nedržavnim činiocima; (ii) saradnja na ostvarenju zajedničkih ciljeva, o čemu ćemo detaljnije govoriti u nastavku. Pre nego što ukratko obrazložimo ove dve stavke, važno je naglasiti da, paralelno sa praktičnom saradnjom, ovi pravci, takođe, zahtevaju

² Ovaj deo poglavlja uglavnom se zasniva na radu Nawrot (2018).

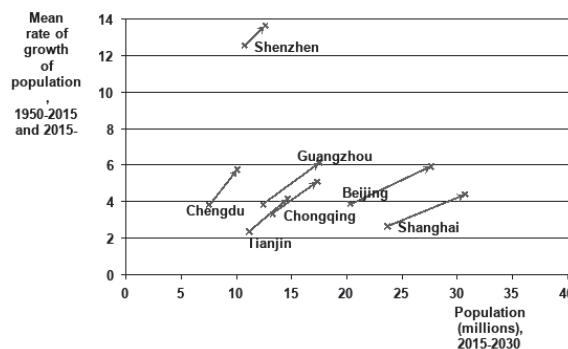
duboka teoretska razmatranja i empirijska istraživanja multidisciplinarnog i interdisciplinarnog karaktera i na nivou globalnog društva.

Što se tiče nedržavnih faktora, gradovi i posebno megagrađovi³ privlače posebnu pažnju. Kao što su kazali Kleer i Nawrot (2018), ovaj rast megagrađova predstavlja novi fenomen XXI veka koji se ubrzano dešava i dobija sve veći značaj. Sa globalne tačke gledišta, kao i sa pozicija Kine i perspektive saradnje Kine sa zemljama Srednje i Istočne Evrope, ova pojava je značajna zbog bar četiri međusobno povezana razloga:

- rast svetske populacije,
- sve veća urbanizacija praćena porastom broja megagrađova širom sveta,
- sve veća moć megagrađova,
- lekcije koje smo naučili i implikacije koje nosi urbanizacija Kine i kineskih mega gradova u odnosu na ostali deo sveta.

Sve veći broj megagrađova je posebno uočljiv u Aziji, u kojoj se nalazi osam od deset najvećih svetskih urbanih područja, prema Demographia (2016). Većina postojećih megagrađova, i onih koji se tek projektuju, nalazi se u Kini (Slika 4), i razlikuju se po broju stanovnika i brzini kojom se razvijaju. Ipak, bilo bi netačno kada bismo sve azijske gradove grupisali u jednu skupinu (ili, *a fortiori*, ako bismo pretpostavili da su svi azijski gradovi slični) (Nawrot 2015). Ovakva situacija je rezultat postojanja kineskih megagrađova sa određenim kineskim karakteristikama, što ćemo ukratko razmotriti u narednom delu ovog rada.

Slika 4. Kineski megagrađovi u 2015.

Objašnjenje: početna tačka svakog vektora predstavlja broj stanovnika u 2015. godini i srednju stopu rasta broja stanovnika u periodu 1950–2015, dok kraj vektora označava broj stanovnika u 2030. godini; kosina vektora odlikava srednju stopu rasta populacije u periodu 2015–2030.

Izvor: Rad autora i kalkulacije prema podacima UNDESA (2014)

³ Megagrađovi se definišu kao urbana područja sa više od 10.000.000 stanovnika.

Kineske megagradove odlikuju sledeće dve karakteristike. Prvo, pojava ovih gradova bila je rezultat procesa koji je išao odozgo nadole, jer se uvođenje tržišne ekonomije u Kini, koje je počelo krajem osamdesetih godina XX veka, odigralo pod strogom kontrolom državnog rukovodstva i Komunističke partije Kine. Drugo, priliv ljudi u glavne megagradove, kao što su Šangaj i Peking, predstavlja jedan kontrolisan proces i svi novi stanovnici moraju da dobiju potvrdu o prebivalištu – po sistemu *hukou*. Još uvek postoje, naravno, stanovnici koji nemaju zvanično prebivalište i koji, samim tim, ne mogu da uživaju određene beneficije koje daje država (Kleer and Nawrot 2018). Vlasti pokušavaju da reše probleme koji nastaju kao posledica ovog sistema *hukou*, na šta je ukazao Wenmeng (2018). Postoje planovi da se milioni ljudi iz ruralnih oblasti presele u gradove u narednim godinama, jer se smatra da najveći potencijal za povećanje unutrašnje potražnje u Kini leži u urbanizaciji, a to je, po mišljenju države, glavni doprinos ekonomskom rastu u predstojećim decenijama (Keriang 2012; Nawrot 2012b: 18; Changsheng and Jianwu 2014: 38; World Bank and DRC 2014). Stoga, možemo da zaključimo da od kineskog iskustva sa urbanizacijom i u upravljanju megagradovima možemo mnogo toga da naučimo, posebno se to odnosi na brzorastuće megagradove zemalja u razvoju. Kina je uspela da upravlja brzim rastom gradova planiranjem i saradnjom između centralnih i opštinskih vlasti. I u svemu ovome, što je možda najvažnije, ona je smanjivala siromaštvo i siromašna predgrađa polako nestaju.

Na kraju, uspon megagradova, čiji smo svedoci, ne ostavlja nam sumnju u njihov sve veći potencijal i snagu, jer, u nekim slučajevima, oni čine više od jedne trećine domaćeg proizvoda zemalja u kojima se nalaze, i postaju jedinstvene celine koje preispituju razvojnu politiku, način upravljanja i koheziju država. Ova pojava u budućnosti zahteva dubinsku analizu i teoretsko razmatranje.

Još jedan važan i možda najznačajniji aspekt svega onoga što je oko nas je da živimo na prekretnici civilizacija – od industrijske civilizacije do civilizacije zasnovane na znanju. Činjenica da smo na prekretnici čini izazove sa kojima je suočena ljudska civilizacija još složenijim, bez obzira na geografski položaj zemlje, ili čak i na njen nivo ekonomskog razvoja. Zato, kroz sve ove promene, a možda delimično i zbog njih, možemo očekivati preoblikovanje svetskog poretka i redefinisane postojećih ekonomskih sistema. I bez obzira na krajnji ishod, moramo da budemo svesni budućnosti čovečanstva. I u tom smislu, moramo da pronademo načine i oblasti saradnje po globalnim pitanjima i problemima sa kojima je naša civilizacija suočena.

Čini se da je „Novi put svile”, kao jedan transkontinentalni fenomen saradnje, sasvim pogodna platforma za saradnju na ostvarenju zajedničkih ciljeva. Mehanizam „16+1” je deo ovog okvira i trebalo bi da nam pomogne

da svoju pažnju usmerimo ne samo na sopstvene interese i na ekonomsku korist dve strane koje ostvaruju saradnju, već na jedan daleko širi i korisniji oblik saradnje (Nawrot 2017).

Moguća polja saradnje uključuju međunarodnu bezbednost, pitanja životne sredine, izazove urbanizacije – uključujući energiju i transport, komunikacije, higijenske uslove i snabdevanje vodom. Potrebno je suočiti se sa sve većom urbanom nejednakošću, siromaštvom i zapostavljenim grupama u velikim gradovima koji se sve brže šire. Bolje razumevanje različitih kultura, kulturnih sistema i multikulturalizma ima izuzetan značaj. Budućnost zapošljavanja i veštačke inteligencije su još neka od pitanja za raspravu i pronalaženje rešenja – da pomenemo samo neka.

Inicijative transkontinentalnog i transkulturnog karaktera između Kine i zemalja Srednje i Istočne Evrope koje vredi pomenuti su već postojeće istraživačke i akademske mreže. Jedna od njih je „Akademska platforma na najvišem nivou 16+1” („16+1 High level Academic Platform”) – prva istraživačka mreža naučnih institucija iz zemalja Srednje i Istočne Evrope i Kine, ustanovljena u Varšavi 2016. godine s ciljem da neguje saradnju između akademskih institucija u okviru regionalne saradnje pod nazivom „16 + 1” (PAP 2016; UEP 2016; Polish Science 2016).

Uspostavljena istraživačka mreža naučnih institucija zemalja Srednje i Istočne Evrope i Kine, koja je rezultat dugoročnih napora i rada istraživača partnerskih institucija, pruža mogućnost za naučnu i istraživačku saradnju, interdisciplinarne projekte, razmenu naučnika i studenata. Osim toga, a što je možda još i važnije, to je platforma za dijalog i saradnju po globalnim pitanjima i na zajedničkim istraživačkim projektima u različitim oblastima, kao što su ekonomija, menadžment, medicina, nauka o robi, građevinarstvo, geologija, elektromehanika, telekomunikacije, biologija, hemija, meteorologija i mnoge druge. Ovo je prvi korak ka uspostavljanju šire saradnje među univerzitetima i akademskim institucijama iz Kine i zemalja Srednje i Istočne Evrope.

Još jedan oblik saradnje između Kine i ovih zemalja na akademskom nivou je Mreža think tank organizacija Kine i zemalja Srednje i Istočne Evrope (The China – CEE Think Tanks Network) i Institut Kine i zemalja Srednje i Istočne Evrope (The China – CEE Institute), kao što je naglasio Oehler-Sincai (2017).

Akademska saradnja predstavlja stub odnosa Kine i zemalja Srednje i Istočne Evrope kada je reč o „Novom putu svile”. Nema boljeg načina da se izgradi poverenje i razumevanje nego u direktnom kontaktu ljudi. Bliža saradnja na akademskom nivou trebalo bi da omogućí protok ideja, vrednosti, inovacija, inovativnih ideja na obostranu korist, izgradnju međudobnog razumevanja među narodima i zbližavanje regiona, usredsređivanje na sličnosti

a ne na razlike i prepreke, što će doprineti bogatstvu naroda, napretku civilizacije i harmoničnim odnosima unutar globalne zajednice.

VI. IZAZOVI I PREPORUKE ZA PROŠIRENJE SARADNJE SA KINOM

Potencijal kineske ekonomije i perspektive njenog budućeg rasta i razvoja, kao i sve veća međuzavisnost između evropskih zemalja i Kine ukazuju na potrebu i značaj jačanja zajedničkih veza, izgradnju sveobuhvatnog i strateškog partnerstva u smislu bilateralnih i multilateralnih odnosa. Postoji nekoliko izazova⁴ koje ćemo u nastavku ukratko razmotriti.

Tipična odlika odnosa sa Kinom je njena asimetrična priroda. Godinama unazad, zabeležen je negativan trgovinski bilans, i ono što se često naglašava – poljski izvoz u Kinu je samo jedna desetina uvoza iz Kine. Ovo je jedan od glavnih izazova na koji treba odgovoriti u okviru savremenih odnosa sa Kinom. U skladu sa tim, glavni cilj poljske spoljnotrgovinske politike je da uspostavi ravnotežu između zemalja, i da tako poveća poljski izvoz u Kinu. Promena postojeće asimetrije će zahtevati konkretne projekte i efikasne mere, što neće biti moguće bez aktivne podrške državnih institucija, uključujući i stvaranje dugoročne i sveobuhvatne strategije prema Kini. Među obaveznim aktivnostima na kojima mnogi insistiraju, poseban značaj zauzima promocija poljskih proizvoda i privrednih aktivnosti, kao i primena instrumenata kojima bi se stimulisao rad poljskih kompanija. Osim toga, poboljšana saradnja između Kine i zemalja Srednje i Istočne Evrope predstavlja neospornu mogućnost za uravnoteženje trgovine sa Kinom, pošto je kineski izvoz dominantan u svim zemljama regiona.

Postojeći politički i ekonomski dijalog potvrđuje spremnost i ranije data obećanja da će se raditi na jačanju međusobne saradnje između Kine i zemalja Srednje i Istočne Evrope, uključujući i Poljsku. Jedno od značajnih postignuća prethodnih godina u odnosima između ovih zemalja i Kine nesumnjivo je porast međusobnog poverenja i razumevanja, što je rezultat dinamične spoljnotrgovinske razmene, investicija i direktnog dijaloga među ljudima. Sve veća međuzavisnost tržišta i jasna pozicija Kine u XXI veku kao glavnog zagovornika globalizacije i međunarodne povezanosti bez granica, kako je istakao Romanowski (2017), ističu koliko je značajno da se obezbedi i produbi postojeća otvorenost i da se preduzmu koraci ka daljoj liberalizaciji. Ovo je od ključnog značaja i za zemlje Srednje i Istočne Evrope

⁴ Detaljnija razmatranja izazova i nesporazuma u saradnji sa Kinom u okviru „16+1”, vidi Cvetković (2016).

i za Kinu, koja je, zapravo, katalizator ekonomskog dinamizma u Evropi i koja stimuliše kvalitativan razvoj kineske privrede.

Kineske investicije obezbeđuju izvor kapitala kojim se stimuliše rast tržišta i koji bi trebalo da bude prihvaćen i u Evropi. Saradnja stvara investicione mogućnosti, pored postojećeg pristupa kineskom tržištu koje ima veliki potencijal i mogućnosti za dalji razvoj. U tom smislu, strane investicije bi trebalo posmatrati kao ključni kanal za intenziviranje bilateralne trgovine. U isto vreme, saradnja sa Evropom omogućava kineskim preduzetnicima pristup tržištu, novim tehnologijama i kvalifikovanoj radnoj snazi – i u zemljama Srednje i Istočne Evrope relativno jeftinijoj nego u Zapadnoj Evropi. Kao rezultat, time bi se otvorile i nove mogućnosti za učenje – usvajanje dobre prakse, usvajanje leaderskih veština i organizacionog znanja o sistemima i tehnologijama modernog menadžmenta koje bi se mogle prilagoditi nacionalnom tržištu, što bi doprinelo njegovom daljem razvoju.

Saradnja sa evropskim partnerima dozvoljava kineskim investitorima da upoznaju evropsko tržište – njegov karakter, kulturu poslovanja, ponašanje i organizacionu strukturu – što je sve neophodno za uspeh na stranom tržištu. Značajne su i evropske kompanije koje imaju nove tehnologije, dobru praksu i menadžerske veštine. Saradnja evropskih i kineskih investitora u oblasti novih tehnologija i istraživanja i razvoja trebalo bi da naiđe na razumevanje, posebno kada je reč o privatnom sektoru, za koji se čini da postaje sve efikasniji u primeni novih tehnologija, i na taj način služi kao pokretačka snaga za uvođenje inovacija. Takođe je izuzetno važno privući nove investicije, samim tim i nove mogućnosti za istraživački i razvojni sektor.

S druge strane, nesumnjiv je postojeći značaj stranih direktnih investicija u transformaciji kineske ekonomije kroz njihov uticaj na obim izvoza, zapošljavanje, transfer tehnologije, institucionalne reforme i integraciju u globalne proizvodne strukture i globalne vrednosne sisteme.

Bez obzira na izvor analiziranih podataka, ostaje činjenica da je, zapravo, mali udeo i kineskih investicija u zemljama Srednje i Istočne Evrope i EU, i evropskih investicija u Kini. U isto vreme, kod nekih kineskih investitora javlja se kritički odnos i skepticizam, što je rezultat postojećeg antagonizma ili nedovoljnog znanja o stvarnom iznosu i prirodi investicija. Stoga, izuzetno je važno da se situacija pomno prati uz podršku vladinih agencija i da se kontinuirano, pravovremeno i pouzdano o tome obaveštava javnost.

Među problemima ostaje i nedostatak jasnog stava Evrope prema Kini, i zato ne postoji razvijena strategija na nivou EU, ili zemalja Srednje i Istočne Evrope po tom pitanju. Pojedinačno, zemlje Srednje i Istočne Evrope, uključujući i Poljsku, preduzimaju određene mere sa ciljem da podstaknu privredu i privuku strane investitore iz Kine na bilateralnom nivou. Osim toga, ovom trendu idu u prilog i ekonomska kriza, i izlazak UK iz EU

i nacionalističke tendencije u brojnim evropskim zemljama koje otkrivaju promenu stava pojedinih država prema Kini.

Sprovedeno istraživanje, takođe, ukazuje na postojeći odnos između sadašnjih investicija Evrope u Kini i priliva kineskih investicija na evropska tržišta. Ono ističe značaj politike stimulisanja stranih direktnih investicija. Podrška investorima zainteresovanim za širenje na strana tržišta podrazumeva priliv investicija u zemlju – drugim rečima, promovisanje evropskih investicija u Kini stimuliše privlačenje kineskih investitora. Nedostatak koherentne evropske politike ukazuje na činjenicu da pojedine evropske države svojom politikom u cilju privlačenja stranih investicija preuzimaju primat.

Kada govorimo o stranim investicijama, poželjan je i preporučljiv rad na zajedničkoj koherentnoj politici prema kineskim investicijama na nivou EU, kao i među zemljama Srednje i Istočne Evrope. Osim toga, utvrđivanje osnovnih smernica za agencije angažovanih zemalja će uticati na jačanje zajedničkog tržišta kao destinacije u koju će se investirati.

Neophodnost da se postigne kohezija odnosi se i na agencije i institucije unutar pojedinačnih država, i zato je neophodna hitna koordinirana aktivnost. Nedostatak aktivnosti takve vrste može samo oslabiti konkurentnost tržišta i smanjiti njegovu privlačnost kao potencijalne lokacije za strana ulaganja.

Nisu bez značaja za kineske investitore ni poteškoće na koje nailaze usled složenosti i raznovrsnosti evropskih zemalja u pogledu njihove prirode poslovanja, uključujući i regulativu i kulturne barijere. Uprkos početnom interesovanju za evropsko tržište, potencijalne barijere mogu da obeshrabre zainteresovane investitore. Ako se ostvare predviđanja o širenju kineskih stranih ulaganja, biće im potrebna pomoć i specijalizovane konsultacije za evropska tržišta. Izuzetno je važno da aktivnosti institucija na promovisanju investiranja na nacionalnom nivou i mere za stimulisanje trgovine i strana ulaganja budu komplementarne. Kompetentne institucije za unapređenje poslovnog okruženja će pomagati potencijalnim investorima i raditi na smanjenju troškova poslovanja, uključujući troškove transakcija, troškove ispitivanja tržišta i nabavljanja neophodnih informacija.

Štaviše, stvaranje odgovarajućeg terena za investitore, i domaće i strane, i privatne i državne, biće jedan od najznačajnijih koraka na putu ka obezbeđivanju otvorenog i nediskriminatornog pristupa tržištima. Važno je obezbediti mogućnost finansiranja određenih projekata, pristup tenderima za javnu nabavku, konsultacije i pravnu zaštitu za strana tržišta i garantovanje privatne svojine. Vođenje pregovora o sporazumima o bilateralnim investicijama i homogenost postojeće mreže bilateralnih sporazuma o zaštiti investicija pojedinih evropskih zemalja je drugo pitanje, koje bi trebalo da

popravi investicionu klimu i omogućiti bolju zaštitu dobara, posebno visoke tehnologije i zaštitu intelektualne svojine. Jačanje pravne zaštite kineskih investitora u inostranstvu, bilo kroz bilateralne ili multilateralne sporazume, zahteva i reciprocitet za strane investitore. Konačno, neophodno je obavezati sve učesnike na socijalnu odgovornost i tako postići očekivane standarde bezbednosti, radnog vremena i uslova rada, i zaštite životne sredine. Ove obaveze bi trebalo da ispune sve strane.

Uočeno povećanje kineskog kapitala u vidu stranih investicija je početak dugoročnog širenja, posebno kada imamo u vidu „Novi put svile”. Zato je važno identifikovati oblasti mogućeg interesa i to:

- sektor/industrija,
- određena kompanija,
- sredstva za promociju,
- mere kojima bi se postigli ciljevi,
- identifikovanje i određivanje strateških partnera na obe strane.

Takav sled aktivnosti se čini kao veoma važan sa evropske tačke gledišta, uključujući i odnos prema kineskim investicijama u Poljskoj i poljskih u Kini. Međutim, uloga države u poslovanju Kine sa drugim zemljama je ključna, što podrazumeva angažovanje državnih agencija u promociju investicija. Vredi pažljivo pogledati i aktivnosti suverenih fondova, kao što su npr. Kineska investiciona korporacija (Chinese Investment Corporation – CIC), i iskoristiti njihovo znanje u cilju poboljšanja odnosa.

Došlo je do promene pravca kretanja industrija u koje Kina investira u Evropi i to ka visokoj tehnologiji, infrastrukturi i teškoj industriji, u sektor usluga: zdravstvena zaštita, finansijske usluge, mediji i zabava, i infrastrukturu – uključujući sektor telekomunikacija. Osim toga, očigledna je međuzavisnost visine kineskih stranih investicija u odnosu na veličinu tržišta, njegovu otvorenost i mogućnosti za spajanje i pripajanje kompanija, poželjna pripajanja u smislu tehnologije, brendova i distributivnih mreža.

Važno je da prilikom privlačenja kineskih stranih direktnih ulaganja postoji strukturisan pristup koji bi uključivao korišćenje velikog unutrašnjeg tržišta. Poljska ima šansu da privuče investitore čiji bi cilj bile zemlje Srednje i Istočne Evrope. Uprkos padu priliva stranih direktnih investicija, što je rezultat ekonomske krize, Poljska ostaje lider u ovom pogledu u regionu Srednje i Istočne Evrope. Nije beznačajna ni poljska ekonomska situacija, posebno zbog njenih ekonomskih parametara tokom ekonomske krize i zbog poboljšanja pozitivne slike u pogledu privlačnosti zemlje za strane investitore.

Kineske investicije u Evropi stvaraju jedinstvenu priliku za pristup kineskom tržištu. Ovo je naročito važno u slučaju manjinskog investiranja,

što bi moglo predstavljati veliku šansu za širenje kineskog tržišta. Imajući u vidu legitimnost priliva kineskih direktnih investicija na evropska tržišta, trebalo bi nešto reći i o investicionom ambijentu. Trebalo bi preduzeti neke mere u cilju poboljšanja investicionog ambijenta u oblastima koje se odnose na strane investicije, kao što je oporezivanje. Osim toga, važne su i aktivnosti u cilju olakšavanja izdavanja viza i radnih dozvola. Čini se da je neophodno razmotriti aktivnosti postojećih specijalnih ekonomskih zona – i ekonomskih zona i postojećih ekonomskih veza putem kojih bi se privukli investitori.

Marginálni kontakti sa regionima sa posebnim ekonomskim potencijalom nesumnjivo su bili zanemareni u poljskoj spoljnoj politici. Do sada, saradnja nije odražavala potencijal Kine i mogućnosti naše ekonomije. Promena situacije je zapravo izazov za poljske političare i kreatore politika, i biće moguća uz velike troškove za unapređenje trgovine i investicija.

Za Poljsku – najveće tržište među zemljama Srednje i Istočne Evrope – čini se izuzetno važnim da na tržištima identifikuje industrijske sektore u okviru kojih može iskoristiti određene prednosti i time poboljšati ekonomsku saradnju.

Među potencijalnim oblastima saradnje su zaštita životne sredine i primena koncepta održivog razvoja, obnovljivi izvori energije i klimatske promene – to su za Kinu sve važniji aspekti. Zbog ovoga će doći do porasta potražnje za različitim dobrima i uslugama u ovoj oblasti. Čini se da se ova situacija može iskoristiti i u oblasti poljoprivrede i prehrane, imajući u vidu sve veći broj stanovnika regiona. Postoje mogućnosti i za saradnju u sektoru usluga, uključujući i oblast socijalne delatnosti, transporta i turizma i industriju nameštaja. Stimulacija i sveobuhvatan pristup zahtevaju ekonomsku saradnju na svim nivoima trgovine, kroz razvoj kapitala za zajedničko investiranje i istraživanja.

Pažljivije posmatrano, čini se da sledeći sektori pružaju najbolje mogućnosti za saradnju sa Kinom:

- tržište za robu široke potrošnje čija je ciljna grupa srednja klasa, posebno oblast industrije (automobilska industrija, industrija kućnih aparata, industrija za preradu hrane),
- tržište luksuzne robe (jahte i vazduhoplovi),
- oblast naučne i tehničke saradnje i istraživanja i razvoja,
- zaštita životne sredine,
- metalurgija,
- mašinska industrija,
- proizvodnja struje i mašina (saradnja na proizvodnji obnovljive energije i odgovarajućih uređaja, uključujući fotovoltičke panele, razvoj obe zemlje u ovom sektoru),

- automobilska industrija – izvoz putničkih automobila i rezervnih delova i dodatne opreme u Kinu,
- hemijska industrija,
- poljoprivredni proizvodi i poljoprivreda (izvoz hrane, alkohola, pića, poljoprivrednih mašina),
- građevinska industrija,
- rudarstvo (rudarske mašine, aparati za merenje metana, drugi uređaji koji poboljšavaju bezbednost na radu u rudnicima uglja),
- proizvodnja posebnih letelica u Kini i izvoz takvih letelica u Kinu,
- mašine za proizvodnju papira.

Trebalo bi preduzeti određene mere da se razvije institucionalni okvir saradnje sa Kinom, i među zemljama SIE i sa EU i u odnosu na oblast azijskog Pacifika u vidu bilateralnih i multilateralnih sporazuma, a sve to imajući u vidu Dialogue ASEAN +3, ASEM i saradnju sa regionalnim institucijama kao što su Azijska banka za razvoj i AIIB. Konačno, biće neophodno da usaglasimo institucionalne veze i ciljeve poljske spoljne politike prema Kini, da ne bi bili u sukobu sa interesima EU, i da dalje produbimo politiku zajedništva. Ovakav stav je posebno važan kada imamo na umu inicijativu „Novi put svile”.

VII. ZAKLJUČAK

Poljska i Kina postepeno idu ka čvršćem i sveobuhvatnijem partnerstvu. Bilateralni odnosi su se brzo razvijali, posebno tokom poslednjih nekoliko decenija, što je rezultat, pre svega, implementacije kineske politike okrenute tržištima, koja je do 1999. godine unapređena u strategiju „Idemo globalno” i njenim pristupanjem u Svetsku trgovinsku organizaciju (2001) i, drugo, usled jačanja veza sa poljskim vladama nakon implementacije strateškog partnerstva između Kine i Poljske, koje je potpisao predsednik Bronislav Komorovski 2011. godine, i sveobuhvatnog strateškog partnerstva, koje je potpisao predsednik Andžej Duda juna 2016. godine uz prisustvo kineskog predsednika Si Đinpinga u Varšavi. Saradnja između Poljske i Kine je evoluirala, ne samo sa ekonomskog stanovišta, već i sa političkog, kulturnog, i sa stanovišta direktne komunikacije i time dovela do stvarnih postignuća u međusobnim odnosima i na nivou ekonomije. Kina je postala važan partner za Poljsku. Prilikom implementacije „Dijaloga 16+1” pojavile su se nove mogućnosti za jačanje veza i produbljivanje saradnje, kao i efekti tekućih promena u svetskoj ekonomiji i trebalo bi ih detaljnije istražiti.

Evidentan napredak u saradnji između Poljske i Kine tokom prethodnih godina ukazuje da je izuzetno važno da se sadašnja saradnja produbi, da se razmotri sveobuhvatniji oblik partnerstva koji bi se potom usavršio. Međutim, na dinamičnost i širenje Kine se ponekad gleda kao na pretnju, ali bi na to trebalo gledati kao na mogućnost, ne samo za Poljsku, već i za druge zemlje regiona, uključujući zemlje SIE. Prevazilaženje postojećih izazova je moguće za obe strane jedino ukoliko se okrenu ka globalnim integracijama, a ne ako su usredsređene samo na sebe. Bliža saradnja, bezbednija i dublja otvorenost i dalja liberalizacija tržišta na obostranu korist je ono što je preporučljivo za sve strane – Poljsku, zemlje SIE i Kinu. Štaviše, rastuća međuzavisnost tržišta uslovljava zajedničku i sveobuhvatnu reakciju i odgovornost za sva globalna pitanja, uključujući klimatske promene, bezbednost, rešavanje postojećih sukoba i sprečavanje potencijalnih.

Zahvalnost

Ovaj rad je rezultat istraživačkog projekta „Istočna Azija – regionalna saradnja i upravljanje”, koji je finansirao Nacionalni centar za nauku, Poljska (odluka br. DEC-2013/09/B/HS4/01147).

LITERATURA

1. Changsheng, Ch. and H. Jianwu (2014). A 10-year outlook. Falling growth potential and a new start of economic success. In: Liu Shijin et. al. *China's Next Decade: Rebuilding economic momentum & balance*. Hong Kong: CLSA Books.
2. Demographia (2016). *Demographia World Urban Areas*, 12th Annual Edition, April.
3. Eurostat (2011), Eurostat Database.
4. Eurostat (2012), Eurostat Database.
5. Eurostat (2016), Eurostat Database.
6. GUS (2016). Polish Central Statistical Office Databases.
7. Keqiang, L. (2012). *The Greatest Potential in Expanding Domestic Demand is Urbanization*. People's Daily, 16th of February.
8. Nawrot K. A. (2012a). Kierunki inwestycyjne Chin. Jakich inwestycji chińskich może oczekiwać Polska – ekspertyza dla Polskiej Agencji Informacji i Inwestycji Zagranicznych i Ministerstwa Gospodarki, Warszawa, ss. 29. http://www.gochina.gov.pl/ekspertyzy_gochina.

9. Nawrot, K.A. (2012b). 中国正处在十字路口中国, 2012 年09–10 月刊总第28期, 环球亚洲杂志, 14–19.
10. NBP (2017). National Bank of Poland Databases.
11. Nawrot K. A. (2013). EU – China economic relations at the beginning of the 5th generation of the Chinese leaders, *International Journal of Academic Research*, Vol. 5, No 3, May, 373–378.
12. Nawrot K. A. (2015a). Central, Eastern Europe's road to benefits. Poland is evaluating the wind of change, *China Daily*, Wednesday, 25th of November 2015.
13. Nawrot K. A. (2015b). Analiza porównawcza azjatyckich megamiast na przykładzie Tokio i Delhi. In: J. Kleer, Z. Strzelecki (ed.). *Megamiasta przyszłości. Szansa czy zagrożenie rozwoju*. Warszawa: Komitet Prognoz „Polska 2000 Plus” przy Prezydium PAN, 299–311.
14. Nawrot K. A. (2017). New era diplomacy to strengthen ties with CEE countries. Transcontinental sharing of goals, *China Daily*, Monday, 27th of November 2017.
15. Nawrot K. A. (2018). New directions in theoretical discussions, empirical research and practical cooperation for China-CEEC cooperation in the global framework. Central Compilation and Translation Bureau, Beijing (forthcoming).
16. Oehler-Sincai, M. (2017). Budapest, Again the “Capital” of 16+1. <http://www.themarketforideas.com/budapest-again-the-capital-of-161-a262/> [access: 11.12.2017].
17. PAP (2016). Powstała pierwsza naukowa sieć badawcza krajów Europy Śr.-Wsch. i Chin. <http://naukawpolsce.pap.pl/aktualnosci/news%2C411711%2Cpowstala-pierwsza-naukowa-siec-badawcza-krajow-europy-sr-wsch-i-chin.html> [access: 11.12.2017].
18. Polish Central Statistical Office Databases.
19. Romanowski, M. (2017). Where the Silk and Amber Roads Meet, *Global Asia*, Vol. 12, No 4, 84–89.
20. Science in Poland (2016). Establishment of the first scientific research network of Eastern and Central European countries and China. Science in Poland. Ministry of Science and Higher Education, Republic of Poland. <http://scienceinpoland.pap.pl/en/news/news%2C411766%2CEstablishment-of-the-first-scientific-research-network-of-eastern-and-central-european-countries.html> [access: 11.12.2017].
21. Cvetković V. N. (2016). *The One Belt, One Road. The Balkan Perspective. Political and Security Aspects*, (ed.) V. N. Cvetković, University of Belgrade, Faculty of Security Studies, Belgrade 2016.

22. UEP (2016). Collaboration between European and Chinese scientific institutions. Poznan University of Economics and Business. <http://ue.poznan.pl/en/news,c16/news,c15/collaboration-between-european-and-chinese-scientific,a54088.html> [access: 11.12.2017].
23. UNDESA (2014). United Nations, Department of Economic and Social Affairs, Population Division. *World Urbanization Prospects: The 2014 Revision*, CD-ROM Edition. New York.
24. Wenmeng, F. (2018). Rural-Urban Migration, Urbanization, and Megacities in China. In: J. Kleer and K. A. Nawrot (eds). *The Rise of Megacities. Challenges, Opportunities and Unique Characteristics*. London: World Scientific.
25. World Bank and DRC (2014). World Bank and the Development Research Center of the State Council, P. R. China. 2014. *Urban China: Towards Efficient, Inclusive and Sustainable Urbanization*. Washington DC: World Bank.